



ARKEOLOGI och Bibeln

Jesus sa: "Och du ska älska Herren din Gud av hela ditt hjärta, av hela din själ, av hela ditt förstånd och av hela din kraft." (Markus 12:30)

Följ med på en spännande upptäcktsresa tillsammans med Dr Angela Everett, en biblisk arkeolog från Texas i USA! Angela älskar att gräva i jorden och leta efter gamla saker som visar hur människor levde på Bibelns tid. Genom sina fynd vill hon hjälpa andra att förstå att Bibeln verkligen går att lita på.

I den här serien får du följa Angela när hon berättar om spännande arkeologiska upptäckter som avslöjar mer om Bibelns värld.

Att älska Gud med vårt förstånd betyder att vi använder hjärnan – att vi tänker, undersöker, tittar på bevis och vågar tänka kritiskt. När vi bestämmer oss för att följa Gud utifrån det vi har lärt oss, då älskar vi Herren med vårt förstånd, precis som Jesus sa att vi skulle göra!

Det finns mycket mer att upptäcka än det vi hinner med här – men kanske väcker den här serien din egen nyfikenhet, så att du vill fortsätta lära dig mer om arkeologi och Bibeln – och "gräva fram" ännu mer tro!



Tall el-Hammam som den ser ut idag i Jordandalen.
Foto: TEHEP



DR ANGELA EVERETT
BIBLISK ARKEOLOG
FRÅN TEXAS I USA



ANGELA VID PLATSEN
TALL EL-HAMMAM
I JORDANIEN



ARKEOLOGI och Bibeln

främst i Israel och Jordanien, men också i andra delar av Mellanöstern. Genom att gräva fram gamla byggnader och föremål försöker vi förstå mer om de människor, platser och händelser som Bibeln berättar om.

Hej! Jag heter Angela Everett och jag är biblisk arkeolog.



Angela vid platsen Tall el-Hammam i Jordanien.

Jag kommer från Texas i USA, men mitt arbete tar mig ofta till länder långt borta, som Israel, Jordanien, Egypten, Grekland och Turkiet. Jag har arbetat med arkeologi i många år och just nu gräver jag

på en plats i Jordanien som jag tror kan vara den gamla staden Sodom, som nämns i Bibeln. Vi har grävt där i hela 16 år!

Vad är arkeologi?

Arkeologi är en vetenskap där man studerar människor från förr – genom att undersöka saker de lämnat kvar i marken. Det kan handla om krukor, vapen, smycken, figurer, eller till och med frön och träbitar. Många av dessa saker har legat gömda i jorden i hundratals eller tusentals år. Ordet arkeologi kommer från grekiskan. "Archaia" betyder "gamla saker" och "logos" betyder "kunskap" eller "vetenskap".

Vad är biblisk arkeologi?

Biblisk arkeologi handlar om att undersöka platser och städer som nämns i Bibeln. Dessa platser finns

Hur går en utgrävning till?

Att gräva fram historia är inte som att gräva i en sandlåda. Vi arkeologer måste följa noggranna regler och jobba försiktigt. Allt vi gör ska dokumenteras, så att andra forskare i framtiden kan ta del av det vi hittar.



Först delar vi upp platsen i rutor, som oftast är 5x5 eller 6x6 meter stora. Det gör vi för att hålla ordning på var vi hittar olika saker. Sedan an-

vänder vi verktyg för att börja gräva – det viktigaste är en murslev. En arkeolog behöver sin murslev lika mycket som en pianist behöver sitt piano!

Vi gräver lager för lager, långsamt och metodiskt, så att vi inte missar något. Vi får aldrig gräva håll rakt ner – det är strikt förbjudet! För då skulle vi kunna förstöra den viktiga informationen om var föremålen låg. Det är lite som att läsa en bok från början till slut – man vill inte hoppa över sidor.

Vad är en "tel" eller "tall"?

När man reser i Bibelns länder ser man ofta stora jordhögar. De kallas "tel" i Israel och "tall" i Jordanien. Dessa högar är gamla städer som har byggts upp på samma plats flera gånger. Om en stad förstördes av till exempel krig eller jordbävningar, så stannade folk ändå kvar. De byggde bara nya hus ovanpå de gamla.

Ett bra exempel är staden Jeriko, som ligger i Jor-



Den stora kullen är Tall el-Hammam, troligen bibliska Sodom, som den ser ut i Jordandalen idag.



Här ser du utgrävningarna av den översta staden i Tall el-Hammam.

dandalen, nära platsen där jag gräver. Jeriko nämns flera gånger i Bibeln. När arkeologer undersökte den högen där Jeriko en gång låg, såg de att det fanns över 20 olika bosättningar som byggts ovanpå varandra. Människor gillade platsen eftersom den låg högt (bra, för då kunde man lättare försvara sig) och hade både vatten och odlingsmark.

I en enda sådan hög kan det alltså finnas många lager av städer – ibland 10, 15 eller till och med 20 olika lager! Det översta lagret är det nyaste, och det längst ner är det äldsta. Varje lager kallas för en strata, och alla lagren tillsammans kallas för stratigrafi.

Genom att studera dessa lager kan vi förstå hur människor levde under olika tider, hur deras samhällen förändrades och hur deras liv såg ut. Det är som att gå tillbaka i tiden – lager för lager.



DR ANGELA EVERETT
BIBLISK ARKEOLOG
FRÅN TEXAS I USA

Varför är det så spännande?

Att vara arkeolog är som att vara detektiv. Vi letar efter ledtrådar om hur människor levde för länge sen. Och inom biblisk arkeologi letar vi också efter bevis för det som står i Bibeln. Varje år gör vi nya upptäckter som hjälper oss att förstå Bibeln bättre. Det är ett arbete som kräver tålamod, nyfikenhet och noggrannhet – men det är också väldigt spännande! Tänk att få hålla i något som ingen har rört på över tusen år!

Jag hoppas att du vill följa med mig på en resa i arkeologins värld. I höst kommer vi att läsa mer om spännande fynd och upptäckter från Bibelns tid!

Dr. Angela Everett



Dr Angela Everett fokuserar på att gräva upp, undersöka och presentera arkeologiska upptäckter som bekräftar Bibelns tillförlitlighet. Hon håller regelbundet seminarier och föreläsningar där hon med hjälp av konkreta arkeologiska bevis visar människor att de kan lita på sin Bibel. När hon inte gräver i jorden älskar hon att spela teater och försöker lära sig biblisk grekiska och hebreiska. Hon bor i en liten stuga i skogen i centrala Texas tillsammans med sin man Zach. Tillsammans har de sex barn och sex barnbarn.



ARKEOLOGI och Bibeln

På den tiden fanns det inga stora länder som idag. I stället fanns det många små samhällen som kallades stadsstater. Det var som små länder, fast bara en stad och området runt omkring. I varje stadsstat bodde oftast bara människor från samma släkt eller folkgrupp, och de styrdes av en kung. Några stadsstater var stora med tiotusentals människor, medan andra bara hade några hundra invånare. Människorna under biblisk tid var splittrade och höll ihop i olika klaner (släkter) och man stannade ofta i sin egen klan (släkt) och stadsstat under hela sitt liv. Det är därför vi har ett nästan oändligt antal namngivna folkgrupper i Bibeln.

Vi hinner inte prata om alla folkgrupper i Bibeln, men idag ska vi titta närmare på en: egyptierna!



Keramikkruka från Grekland. Ett exempel på en sak som forntida människor har lämnat efter sig i marken.

Hej kompisar! Det är jag, arkeologen Angela!

Den här gången ska vi prata om hur arkeologin kan hjälpa oss att förstå mer om människorna vi läser om i Bibeln.

Vi arkeologer jobbar lite som detektiver. Vi letar efter saker som människor från förr har lämnat efter sig – som gamla krukor, byggnader, vapen eller texter – för att ta reda på hur de levde. Många av dessa saker som ligger gömda under marken, kan vara tusentals år gamla! När vi hittar sånt får vi ledtrådar till hur människor tänkte och bodde, och till vad som hände på den tiden. Därför är biblisk arkeologi så spännande – den hjälper oss att förstå Bibeln ännu bättre!

Vilka var folken i Bibeln?

Jo, israeliterna förstås, men det fanns många fler folk: egyptier, babylonier, assyrier, perser, hettiter, filistéer, midjaniter, hiviter, gargasiter, perisiter, jebusiter, ammoniter, amalakiter, kanaaniter, sodomiter... och det är bara för att nämna några!

Vad vet vi om egyptierna?

Egyptierna bodde i norra Afrika och byggde fantastiska byggnader som tempel, palats och pyramider – några finns kvar än idag!

I Gamla testamentet står det att egyptierna och israeliterna hade mycket med varandra att göra. Det viktigaste i deras gemensamma historia var att egyptierna tvingade israeliterna att vara slavar i flera hundra år. Bibeln berättar att Gud valde Mose för att rädda dem och leda dem till det utlovade



Stora Sfinxen och Kfra-pyramiden i Egypten

landet. Vi vet alltså vad Bibeln säger, men under lång tid hittade man inga andra bevis som kunde bekräfta det – inte förrän på slutet av 1800-talet!

En viktig upptäckt

År 1896 hittade en brittisk arkeolog, som hette Sir Flinders Petrie, en stor sten i Egypten. Den var nästan 3 meter hög och hade texter inristade på sig. En sådan sten kallas stele, och den användes för att faraoner (kungar) skulle kunna förmedla information till sitt folk – ungefär som skyltar gör i dag. De berättade om hur de erövrade andra folk, hur de besegrade sina fiender och hur starka och mäktiga de var.



Den här stenen, som kallas Merneptahstelen, berättar om farao Merneptahs militära segrar. Han regerade i Egypten år 1213-1203 f.Kr. I slutet av texten står det: "Israel är öde, och hans säd är inte." Det betyder ungefär att faraon sa att han hade förstört Israel.

Vad lär vi oss av detta?

Tack vare Merneptahstelen vet vi att israeliterna redan på 1200-talet f.Kr. (över 3000 år sedan!) inte bara hade befriats från egyptisk trälldom, utan att de också bodde i Kanaans land och var ett eget folk. Ja, de måste ha fungerat så bra som nation i Kanaan, att farao Merneptah såg dem som ett hot och kände ett behov av att skyta med att han besegrat Israel. Men vi vet att israeliterna levde kvar i många århundraden efter det att Merneptah påstod att han hade besegrat dem. Egyptierna skrev ofta saker som fick dem att verka bättre än de var – de skrev sällan om sina misstag.

Arkeologi och Bibeln

Vi är tacksamma för Merneptahs text för han ger oss nämligen den första utombibliska hänvisningen till Israel som nation och därmed också mer information än vad Bibeln ger. Det är på det sättet som arkeologin och Bibeln fungerar tillsammans. Arkeologin belyser skrifterna genom att ge oss en klarare bild av hur människorna levde och om platser och händelser som beskrivs i Bibeln. Den visar oss att Bibelns berättelser stämmer!

I nästa del ska vi lära oss mer om andra folk i Bibeln och se vad arkeologin säger om dem. Så håll ögonen öppna – vi har mycket mer att upptäcka!

Dr. Angela Everett

Vill du se lite närmare bilder av Merneptahstelen och få veta lite mer? Scanna qr-koden för att se en film (på svenska) från museet i Kairo där den är i dag – ca 1:30 minuter in i filmen!





Hej! Det är Angela, arkeologen, här igen!

Idag ska vi fortsätta prata om vad arkeologi kan berätta för oss om folken i Bibeln. Förra gången pratade vi om egyptierna och i dag ska vi börja med assyrierna. Du kanske inte minns exakt vilka assyrierna var utifrån Bibeln, men jag slår vad om att du minns Jona och den stora fisken!

Jona och Nineve

Stackars Jona blev uppslukad av en stor fisk och fick vara i fiskens mage i tre dagar eftersom han inte ville lyda Gud. Gud hade bett honom resa till staden Nineve och säga till folket typ såhär: "Ni är onda! Ni måste ångra er och vända om till mig, annars förstör jag staden om 40 dagar!" Men Jona var rädd och sprang åt andra hållet! Nineve var nämligen huvudstaden i Assyrien, och assyrierna var Israels fiender. De var okända för att vara hårda och grymma.

ARKEOLOGI och Bibeln

Assyrierna och slaget vid Lakish

Jona levde omkring år 785 f. Kr., under tiden då Assyrien var ett mycket mäktigt rike. Alla folk fruktade dem och år 701 före Kristus erövrade de Juda och förstörde över 40 städer, bland annat staden Lakish.

Efter kriget gjorde kung Sanherib från Assyrien jättestora stenbilder, så kallade reliefer. Dessa hittades år 1845 i Nineve och kallas "Lakishrelieferna". De är ca 12 meter breda och över 2,5 meter höga, och de täckte väggarna i ett helt rum i kungens palats!

Relieferna visar alla aspekter av slaget vid Lakish mellan assyrierna och judarna. De visar assyriska bågskyttar och slungkastare som attackerar staden. De visar assyriska murbräckor som slår mot stadens portar. De visar judar – män, kvinnor och barn – som förs bort i fångenskap med händerna bundna med rep. De visar till och med invånare i Lakish som halshuggs och spetsas på pålar... helt enkelt fruktansvärt. Assyrierna var alltså brutala krigare, och Lakish-relieferna visar oss levande och detaljerat hur skoningslösa de var. Ja, det är inte konstigt att Jona var rädd för att åka dit, eller hur?!

Attacken mot Lakish



Invånare i Lakish leds till fångenskap med bundna händer.



Assyrisk soldat avrättar en fånge.

Perserna och den snälla kungen

Men nu lämnar vi assyrierna och går vidare till perserna – ett folk som behandlade judarna mycket bättre.

År 597 före Kristus tog kung Nebukadnessar från Babylon 10 000 judar som fångar och förde dem till Babylon, men cirka 60 år senare erövrades Babylon av Kyros den store av Persien. Persien ärvde de judiska fångarna, och Esras bok i Bibeln berättar att Gud rörde vid Kyros hjärta så att han lät judarna återvända hem och bygga upp igen templet som kung Nebukadnessar hade förstört.

Kyros cylinder

Många har tvivlat på att detta verkligen hände, men år 1879 gjordes en arkeologisk upptäckt som bevisade att Kyros gjorde precis vad Bibeln säger att han gjorde! Arkeologer hittade en liten cylinder av lera i ruinerna av Babylon (dagens Irak). På cylindern stod Kyros egna ord om hur han lät judarna återvända hem för att återuppbygga sitt tempel till Herren, men också om hur han tillät andra fångna folk att återvända hem. Han gav dem alla frihet att tillbe den gud de ville!

Cylindern kallas för Kyros cylinder och anses idag vara världens första text om mänskliga rättigheter. En kopia finns till och med i FN:s högkvarter i New York!



Kyros cylinder

Varför arkeologin är viktig

Lakishrelieferna och Kyros cylinder visar oss att Bibelns berättelser stämmer överens med vad arkeologin hittar. Det vi hittar hjälper oss att förstå folken och händelserna i Bibeln bättre.

Så nästa gång du läser berättelsen om Jona, var inte för hård mot honom för att han flydde. Kom ihåg att assyrierna verkligen var grymma. Men är det inte underbart att Gud fortfarande älskade dem? När Jona till slut predikade för folket i Nineve ångrade de sig och vände om till Gud. Det var ett lyckligt slut!

/Dr. Angela Everett
Foton: commons.wikimedia.org





Hej, arkeologen Angela här igen!



Dr Angela Everrett gräver i palatset vid Tall el-Hammam.

Nu ska vi prata om platser i Bibeln. Det finns väldigt många platser som nämns där.

- En del är stora områden, som Galileen, där Jesus bodde som barn i norra Israel.
- Andra är städer, som Jerusalem, Israels huvudstad.
- Och vissa är naturområden, som Galileiska sjön.

Många av de gamla platserna i Bibeln har arkeologer hittat, och man kan besöka dem idag. Exempel är Hasor, Megiddo, Caesarea, Davids stad, Bet-Shan, Jeriko och Sodom.

En sak som arkeologin visar oss är att Bibeln inte bara är en andlig bok, utan också en historiebok – och en väldigt exakt sådan!

ARKEOLOGI och Bibeln

Kan det vara den bibliska staden Sodom?

Under de senaste åren har jag gjort utgrävningar på en plats i Jordanien som heter Tall el-Hammam. Efter 16 års arbete tror vi nu att denna plats kan vara den bibliska staden Sodom!

I Första Mosebok 19:24–25 står det: *”Då lät Herren svavel och eld regna ner från himlen, från Herren, över Sodom och Gomorra. Han ödelade dessa städer, hela slätten, alla som bodde i städerna och det som växte på marken.”*

Så, om Bibeln är sann (vilket vi vet att den är), vad borde arkeologer hitta på en plats som förstörts av eld och svavel från himlen? Jo, vi skulle förvänta oss att platsen ser väldigt annorlunda ut jämfört med andra och det är precis vad vi hittar i Tall el-Hammam.



Vad är stratigrafi?

Inom arkeologin betyder det de många lager av mänskliga bosättningar som byggts ovanpå varandra.

Varje lager – eller strata – berättar mycket om de människor som levde där.

På Tall el-Hammam är lagren från den mellersta bronsåldern (de bibliska patriarkernas tid) enorma. Och i dem ser vi väldigt ovanliga saker.

Våra fynd

Så, vad har vi hittat som gör att vi tror att denna plats kan vara det bibliska Sodom?

- Vi har hittat massor av arkitektur från bronsåldern: bostadshus, ett tempel, ett administrativt komplex, en stadsport med torn, ett palats och ett starkt försvarssystem. Detta visar oss att staden vid den tiden var stor och välmående.
- Utgrävningar visar att de flesta väggar var byggda av lermursten. När staden förstördes blåstes dessa bort från sina fundament.

- Vi har också hittat tonvis av keramik – vilket är normalt. Men ovanligt är att några skärvor har smält till glas på ena sidan!

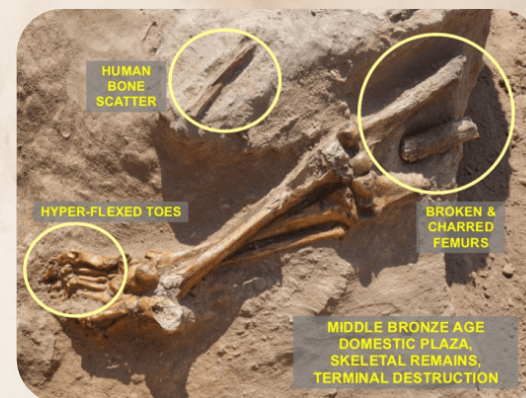


Keramikkärl som smält till glas på ena sidan.

Vi skickade dessa speciella skärvor till ett universitet i New Mexico för analys. Resultatet var häpnadsväckande: bara två saker på jorden kan bli så heta att de förvandlar lera till glas – en vulkan eller en atombomb.

Men vi vet att det inte var en vulkan för skärvorna hade inga vulkaniska spår, och det kan inte heller ha varit en atombomb för de fanns inte 1700 år f.Kr.

Vi har också hittat mänskliga kvarlevor, men skeletten är ofta splittrade och ligger inte som hela kroppar – det ser ut som om de kastats runt av en stark kraft.



Som om en bomb exploderat

När vi ser på lagren från bronsåldern ser det alltså ut som om en bomb exploderat i staden, men eftersom vi ju vet att det inte kan ha hänt, så har vårt vetenskapliga team i sex år undersökt vad som kan ha orsakat förstörelsen – något så intensivt

Flygfoto av Tall el-Hammam som den ser ut i Jordandalen idag.



och kraftfullt att det smälte lerkrukor till glas, att lerstenarna blåstes bort från sina fundament och att både föremål och människor slungades omkring. År 2021 publicerade dessa forskare en rapport i "Nature Scientific Reports". Där visade de över ett dussin bevis på att Tall el-Hammam förstördes av en explosion i luften över staden.

Ordet "haphak"

Minns du vad som stod i Första Mosebok 19? Att Herren *"ödelade dessa städer."* Det hebreiska ordet för "ödelade" är "haphak", som också kan betyda "omkullkastade". Passande eller hur?

Slutsats

Vi kan inte säga med 100% säkerhet att Tall el-Hammam är staden Sodom. Men arkeologiskt sett är platsen så ovanlig att jag, som arkeolog, är övertygad om att vi troligtvis har hittat just den plats där den ökända staden Sodom låg!



/Dr. Angela Everrett
Foton: TEHEP

Palats vid Tall el-Hammam.





Hej! Det är Angela, arkeologen, här igen.



I dag ska vi prata om arkeologi och hur den hänger ihop med Guds ord, alltså Bibeln. Har du någon gång undrat om Bibeln vi läser i dag är den samma som den människorna läste förr? Eller om den har ändrats mycket under 2 000 år? Eller om det finns riktigt gamla kopior av Guds ord? Om du har tänkt så betyder det inte att din tro är svag. Det visar faktiskt att du älskar Gud.

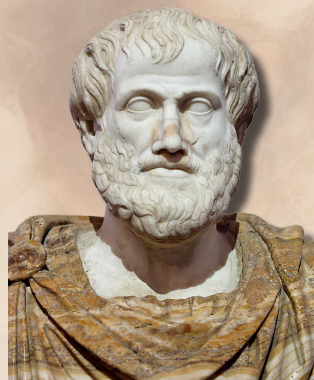
Att älska Gud med vårt förstånd

Jesus sa i Markus 12:30: "Och du ska älska Herren din Gud av hela ditt hjärta, av hela din själ, av hela ditt förstånd och av hela din kraft." Att älska Gud med vårt förstånd betyder att vi använder hjärnan: vi resonerar, tittar på bevis och tänker noga innan vi bestämmer oss i andliga frågor. I dag ska vi träna på det genom att titta på arkeologiska bevis som har med Guds ord att göra.

ARKEOLOGI och Bibeln

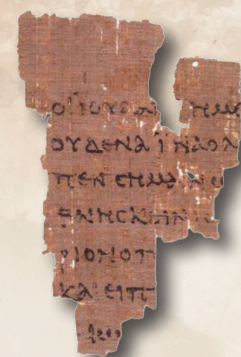
Gamla texter: original och kopior

När det gäller riktigt gamla dokument har vi nästan aldrig originalet som författaren skrev. Vi har kopior av originalet. Det är faktiskt det vanliga. Ett exempel är Aristoteles. Han var en grekisk filosof som levde på 300-talet före Kristus. Han skrev många texter. Av hans bok *Etik* finns det inga original kvar. Den tidigaste kopia vi har är från 900-talet efter Kristus. Det är alltså ungefär 1400 år mellan när originalet skrevs och den äldsta kopian vi har. Ändå säger historiker utan problem: "Ja, Aristoteles skrev *Etik*."



Precis som med Aristoteles har arkeologer inte hittat några original av Bibelns texter. Vi har bara kopior. Men skillnaden är att tiden mellan originalet och de tidigaste bibelkopiorna är mycket kortare än 1400 år!

Låt mig presentera P52



P52 är ett litet papyrus som hittades i Egypten i början av 1900-talet. Det är skrivet på grekiska. När man översatte det på 1930-talet märkte man att det var ett stycke ur Johannesevangeliet. På ena sidan står Johannes 18:31–33 och på andra sidan Johannes 18:37–38.

Det viktiga med P52 är att det dateras till cirka år 125–175 e.Kr. Det betyder att den här kopian skrevs mindre än 100 år efter att aposteln Johannes skrev originalet. P52 är det tidigaste kända manuskriptet från Nya testamentet som vi har hittat hittills, och det ligger tidsmässigt inom bara en livstid från när Johannes levde. Ja, troligtvis levde fortfarande några av de som kände Johannes. Det är häftigt!

Många fler tidiga manuskript

Det finns många, många fler mycket tidiga manuskript av Nya testamentet:

- Chester Beatty-papyri, som du ser på bilden här under, innehåller delar av Hebreerbrevet och alla aposteln Paulus brev.
- En annan som kallas P. Rylands 5, innehåller delar av Titusbrevet.

Både Chester Beatty och P. Rylands 5 dateras till 200-talet e.Kr., alltså också mycket tidigt jämfört med originalen.

Arkeologin visar att Bibeln, jämfört med andra antika skrifter, är ovanligt väl dokumenterad genom både tidiga och många kopior.



Slutsats

Arkeologin ger alltså starka belägg för Bibelns trovärdighet genom de tusentals bevarade handskrifter av Nya testamentet – några av dem daterade till endast 100–200 år efter att apostlarna skrev originalen. Låt inte någon få dig att känna dig naiv eller hjärntvättad för att du tror på Guds ord. Arkeologin visar på många sätt att Bibeln är ett trovärdigt, tillförlitligt, historiskt dokument – ett dokument som vi dessutom råkar ha över 25 000 gamla kopior av.

Att titta på bevis, tänka kritiskt och bestämma sig för att följa Gud utifrån det – det är att älska Herren med vårt förstånd, precis som Jesus sa åt oss att göra!

Hur många gamla kopior finns det?

Låt oss titta på Aristoteles igen. Av boken *Etik* finns det bara 5 antika kopior. Ändå säger historiker: "Ja, Aristoteles skrev *Etik*."

Platon, en annan känd grekisk filosof som levde ungefär 100 år före Aristoteles, skrev bland annat boken *Dialoger*. Där har vi inte heller några original, och bara 20 antika kopior. Trots det tvekar inte historikerna över att säga att Platon skrev dem.

Vill du veta hur många antika kopior vi har av Nya testamentet? Det finns över 25 000 antika kopior!

- över 5 800 gamla manuskript på grekiska
- över 19 200 på andra språk, till exempel latin och syriska

Det finns alltså många fler antika kopior av Bibeln än av någon annan antik skrift. Det är som om Gud ville göra det väldigt tydligt för oss att vi kan lita på Bibelns undervisning.

/Dr. Angela Everett

Foton: commons.wikimedia.org



ARKEOLOGI och Bibeln



"Hey guys"! Arkeologen Angela här igen!



När man är arkeolog får man ofta många frågor. En vanlig fråga är: "Har du hittat några dinosaurieben?" Då brukar jag le och svara: "Nej, det är paleontologer som hittar dinosaurier, inte arkeologer. Men det hade varit häftigt!" En annan fråga jag får är: "Vilken är den bästa arkeologiska upptäckten som bevisar att Bibeln är

sann?" Då brukar jag svara ungefär så här:

1. Som troende vet vi redan att Bibeln är sann – vi behöver inte bevisa den.
2. Arkeologi handlar inte om att "bevisa" saker, utan om att ge oss information om hur människor levde förr. Ibland stämmer arkeologins fynd överens med Bibeln, och då blir det extra spännande!
3. Det finns hundratals arkeologiska upptäckter som stöder Bibeln, så det skulle vara omöjligt för mig att välja bara en!

Men idag ska jag berätta om tre fynd som visar att saker i Gamla testamentet verkligen hände.

1. Tel Dan-stelen

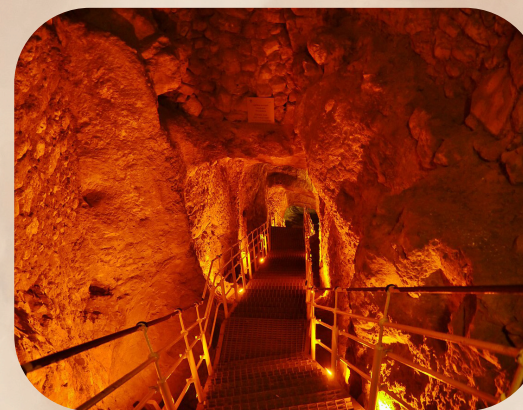
Kommer ni ihåg vad en stele är? En stele var som en gammal skylt – en sten med text som man satte upp på offentliga platser så att alla kunde se den.

År 1993 hittade man en stele i norra Israel, i staden Dan. Den kallas Tel Dan-stelen och är från 800-talet före Kristus.

På stenen står en text på arameiska. Tel Dan-stelen berättar att kungen av Aram (dagens Syrien) hade besegrat Israels kung och hans allierade, och han skryter om det. Det spännande är att det står om "Davids hus" – alltså kung David och hans kungasläkt.

Innan man hittade stelen fanns det forskare som trodde att David aldrig hade funnits, eller att han bara varit en liten stamledare. Men allt detta förändrades 1993 med upptäckten av Tel Dan-stelen. Orden som är ingraverade på stelen, "Davids hus", betecknar en kunglig dynasti, precis som det står i 1 Samuelsboken 16:13. Tel Dan-stelen ger oss konkreta arkeologiska bevis för att kung David var verklig, precis som Bibeln säger!

2. Hiskias tunnel



I 2 Krönikeboken 32 står det att kung Hiskia var orolig för att assyrierna skulle attackera Jerusalem och stänga av vattenförsörjningen till staden. Gihonkällan, som försörjde Jerusalem med vatten, låg utanför stadsmuren och var utsatt för assyriska attacker. För att förbereda sig för assyriernas belägring beordrade kung Hiskia att en underjordisk tunnel skulle huggas ut ur berggrunden med start vid Gihonkällan. Enligt 2 Kungaboken 20:20 beordrade han sedan att en damm skulle byggas, Siloams damm, så att vattnet kunde flöda under jorden från Gihonkällan utanför stadsmuren och säkert samlas i dammen innanför stadsmuren.

År 1838 hittade en man som hette Edward Robinson tunneln. Han fick krypa och ta sig fram i mörkret och tunneln var blockerad av århundraden av slam och skräp. Under större delen av tiden var Robinson tvungen att utforska tunneln genom att dra sig fram på armbågarna genom den långa, smala tunneln, och han gjorde allt detta med bara stearinljus i handen. Lite som en scen från Indiana Jones, eller hur?

Senare hittade man också en inskription i tunneln som berättade om hur två grupper av arbetare började gräva från varsitt håll och till slut möttes i mitten, och sedan hur "vattnet flödade".

Jag har själv gått i Hiskias tunnel. Den är 530 meter lång och det rinner fortfarande vatten där. Det är lite läskigt, men också väldigt häftigt! Så om du någon gång åker till Israel, så rekommenderar jag starkt att du går genom tunneln!

3. Dödahavsrollarna

Den tredje upptäckten är Dödahavsrollarna. Det är en av de viktigaste arkeologiska upptäckterna under hela 1900-talet – och den gjordes av tonåringar!

År 1947 letade några beduinpojkar efter en get i grottor vid Döda havet. En pojke kastade in en sten i en grotta och hörde hur krukor gick sönder. Där inne hittade de gamla lerkrukor, en del tomma och andra med lock. När de tog av locken på lerkrukorna fann de till sin förvåning gamla skriftrullar!

Det dröjde inte länge förrän hela världen fick höra talas om Dödahavsrollarna. Arkeologer kallades till Qumran och grävde i många av grotterna. De hittade till slut hundratals manuskript, varav 230 var kopior av Gamla testamentets skrifter. De var daterade till mellan 200 år före Kristus och 100 år efter Kristus.

Dödahavsrollarna är viktiga eftersom de är de tidigaste kopiorna av Gamla testamentets skrifter som vi har. När forskare jämförde rullarna med mycket senare kopior av Gamla testamentet såg de att texterna var nästan identiska. Det visar att Bibeln har bevarats och kopierats på ett väldigt noggrant sätt i tusentals år.



Slutsats

Tel Dan-stelen, Hiskia-tunneln och Dödahavsrollarna är bara tre exempel på hur arkeologin ger oss fysiska bevis på saker som finns nedtecknade i Gamla testamentet. Vi vet att Guds ord är sant, men är det inte roligt och spännande att upptäcka verkliga saker som grävts fram ur jorden och som stämmer helt överens med Bibeln? Det tycker jag!

Vi ses i nästa nummer! /Dr. Angela Everett

Foton: commons.wikimedia.org och worldhistory.org





Hej, det är Angela, arkeologen, igen!



Jag är väldigt glad över vårt sista avsnitt på vår upptäcktsfärd i arkeologins värld, för vi ska prata om arkeologi som relaterar till Nya testamentet. Vi som tror på Jesus idag försöker leva enligt det nya för-

bundet som han lärde oss om under sitt liv här på jorden. Därför är arkeologi som kan ge oss mer kunskap om Nya testamentet väldigt viktig! Och eftersom Jesus är huvudpersonen i Nya testamentet ska vi titta på några arkeologiska fynd som har med honom att göra – särskilt hans arbete, hans död och hans uppståndelse.

Båten från Galileen

Enligt Nya testamentet skedde en stor del av Jesu verksamhet runt Galileiska sjön, och många av de män som han kallade till lärjungar var fiskare. Fiskebåtar var en vanlig del av Jesu liv, och en av de mest kända berättelserna utspelar sig när han och hans lärjungar befinner sig ute på sjön och en storm plötsligt bryter ut (Matteus 8:23-27). Ända fram till slutet av 1980-talet visste man inte hur en sådan båt såg ut. År 1986, under en svår torka, sjönk vattennivån i Galileiska sjön, och två bröder upptäckte konturerna av en båt i leran. Det visade sig vara en nästan 2 000 år gammal fiskebåt från 100-talet!

ARKEOLOGI och Bibeln

Den "Galileiska båten", eller "Jesusbåten" som en del gillar att kalla den, är ca 8,2 meter lång, ca 2,3 meter bred och ca 1,2 meter djup, och den kan rymma upp till 15 personer.

När arkeologerna fick se båten, upptäckte de att träet var väldigt skört. För att rädda båten doppade de den i en särskild vaxkemikalie som gjorde träet hårdare och båten fick ligga i det speciella vaxet i 11 år för att den inte skulle förstöras!

Nu står den på ett museum nära Galileiska sjön. Den är viktig eftersom det är den enda antika fiskebåten som någonsin hittats i Galileiska sjön.

När vi nu läser evangeliernas berättelser om Jesus och fiskebåtarna behöver vi inte längre gissa hur en fiskebåt på den tiden såg ut. Tack vare arkeologin kan vi se en riktig fiskebåt från 100-talet!



Pilatusstenen

Pontius Pilatus är en av de mest kända "skurkarna" i Nya testamentet. I Markus 15:15 står det: "Och eftersom Pilatus ville göra folket till viljes, släppte han Barabbas och lät gissla Jesus och utlämnade honom sedan till att korsfästas."

Pilatus var den romerske prefekten i Judeen under 100-talet. En romersk prefekt var ungefär som en chef eller ledare som fick i uppdrag av kejsaren

att ta hand om ett visst område eller en viss uppgift i det romerska riket. Enligt Bibeln var Pilatus den som bestämde att Jesus skulle avrättas.

Historiker som Josefus och Tacitus skrev om Pilatus, så man visste att han hade funnits, men före 1960-talet hade vi inga fysiska bevis för att mannen Pilatus någonsin hade funnits.



År 1961 hittade man i kuststaden Caesarea Maritima ett kalkstensblock med en latinsk inskrift. Den var en hälsning till kejsar Tiberius från "Pontius Pilatus, prefekt i Judeen".

Pilatusstenen är viktig eftersom den ger fysiska bevis för att en mycket viktig person i Nya testamentet verkligen fanns – en person som spelade en stor roll i Jesu död.

Nasaret-inskriptionen

På 1870-talet köpte en man som hette William Froeher en marmorplatta med en grekisk inskrift från staden Nasaret. När han dog gavs hans samling till Nationalmuseet i Paris, och där återupptäcktes inskriptionen.

När den äntligen översattes på 1930-talet visade det sig att inskriptionen var mycket häpnadsväckande! Nasaret-inskriptionen är en lag från den romerske kejsaren Claudius, som styrde mellan år 41 och 54 e.Kr. I lagen stod det att alla som stjal kroppar från förseglade gravar ska straffas med döden.

Gravplundrare har alltid funnits, men de har nästan alltid varit ute efter smycken, guld eller silver. Vem skulle vilja stjäla stinkande, ruttande

kroppar? Men kom ihåg vad som hände efter att Jesus begravdes:

- De judiska översteprästerna bad Pilatus att sätta vakter vid graven. De var oroliga för att lärjungarna skulle stjäla kroppen och säga att Jesus hade uppstått.
- Pilatus gick med på det och satte ut vakter.
- På den tredje dagen uppstod Jesus, och graven var tom. Vakterna berättade det för översteprästerna.

I Matteus 28:12-15 står det att översteprästerna betalade vakterna för att ljuga och säga att någon hade stulit Jesu kropp. Matteus berättar också: "Och detta rykte är spritt bland judarna än i dag."

Matteusevangeliet skrevs omkring år 60 e.Kr., så lögnen som vakterna spred berättades fortfarande 30 år senare! Troligen hörde kejsare Claudius ryktet om att judar stjal kroppar, och då tyckte han att han behövde göra en lag mot kroppsstöld.

Nasaret-inskriptionen är viktig eftersom den visar, med riktiga bevis, att ryktet om Jesu uppståndelse verkligen spreds. Wow, säger jag bara. Wow!

Att älska Gud med vårt förstånd

I Markus 12:30 säger Jesus: "Du ska älska Herren din Gud av hela ditt hjärta, av hela din själ, av hela ditt förstånd och av hela din kraft."

Att studera biblisk arkeologi är en process i att älska Herren med vårt förstånd. Gud kallar oss inte till blind tro, utan endast till tro. Och jag skulle hävda att tro kan baseras på bevis.

Vi har i vår serie "Arkeologi och bibeln" pratat om spännande arkeologiska fynd som hänger ihop med berättelser vi läser i Bibeln. Dessa arkeologiska fynd visar oss att vi kan lita på det vi läser i Bibeln!

Det finns mycket mer arkeologi att utforska, så jag hoppas att du vill fortsätta att lära dig mer om arkeologi och Bibeln – och "gräva fram" ännu mer tro!



/Dr. Angela Everett
Foton: commons.wikimedia.org